

“MEHROBDAN CHAYON” ROMANI ICHKI SARLAVHALARINING USLUBIY XUSUSIYATLARI

Ma'rufjonova Shahodat

*Namangan davlat pedagogika instituti o'zbek tili
va adabiyoti fakulteti 2-kurs magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdulla Qodiriyning “Mehrobdan chayon” romanidagi ichki sarlavhalarining uslubiy va badiiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Ichki sarlavhalarining asar kompozitsiyasidagi o'rni, ularning mazmuniy yuklamasi hamda voqealar rivojini boshqarishdagi funksiyasi ochib beriladi. Maqolada ichki sarlavhalarining ixchamligi, ramziyligi va emotsional-ta'sirchanlik darajasi adabiy-uslubiy nuqtayi nazardan baholanadi.

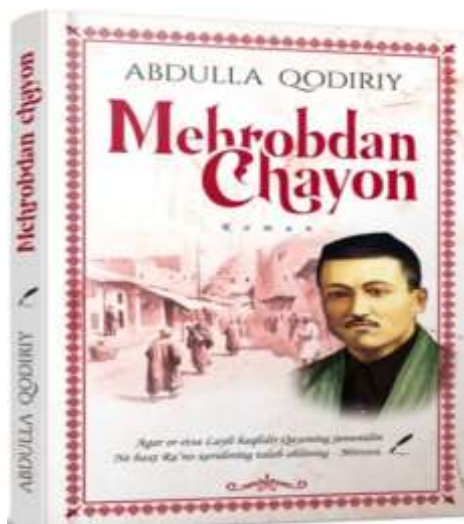
Kalit so'zlar: Abdulla Qodiriy, “Mehrobdan chayon”, ichki sarlavhalar, uslubiy xususiyat, badiiy matn, kompozitsiya.

Аннотация: В статье анализируются стилистические и художественные особенности внутренних заголовков романа Абдуллы Кадыри «Mehrobdan chayon». Раскрывается роль внутренних заголовков в композиционной структуре произведения, их смысловая нагрузка и значение в развитии сюжета. Внутренние заголовки рассматриваются как важный элемент художественной целостности текста.

Ключевые слова: Абдулла Кадыри, “Mehrobdan chayon”, внутренние заголовки, стилистика, художественный текст, композиция.

Annotation: This article examines the stylistic and artistic features of internal headings in Abdulla Qodiriy's novel “Mehrobdan chayon.” The study highlights the role of internal headings in the compositional structure of the novel, their semantic significance, and their function in guiding the development of events.

Keywords: Abdulla Qodiriy, Mehrobdan chayon, internal headings, stylistic features, literary text, composition.

Abdulla Qodiriyning “Mehrobdan chayon” romanida ichki sarlavhalar asarning umumiy badiiy konsepsiyasiga bo‘ysundirilgan holda yaratilgan bo‘lib, ular sof badiiy uslubga⁹⁵ mansubligi bilan ajralib turadi.

Ushbu sarlavhalar publitsistik yoki ochiq didaktik xarakterga ega emas, balki roman voqealarining ichki dramtizmini, g‘oyaviy yo‘nalishini va qahramonlar taqdiridagi keskin burilishlarni badiiy vositalar orqali ifodalashga xizmat qiladi. Qodiriy sarlavhalar orqali o‘quvchini muayyan xulosaga majburlamaydi, aksincha, ramziy va ishoraviy ifodalar yordamida voqealarning mohiyatini sezdiradi hamda badiiy idrok jarayonini faollashtiradi.

Roman ichki sarlavhalarining ixchamligi va mazmunan zichligi haqidagi xulosaga kelishda, avvalo, “Mehrobdan chayon” romanining kompozitsion tuzilishi va bo‘limlararo bog‘liqligi⁹⁶ asos qilib olinadi. Roman boblari ketma-ketligi va har bir bo‘lim oldidan berilgan ichki sarlavhalar mazmuni tahlil qilinganda, ularning voqeani batafsil bayon qilishdan ko‘ra, asosiy dramatik vaziyat yoki g‘oyaviy markazga ishora qilish vazifasini bajarayotgani ko‘rinadi.

Bu jihat sarlavhalarning hajman kichik, ammo semantik jihatdan keng qamrovli ekanini tasdiqlaydi. Mazkur fikr, birinchi navbatda, ichki sarlavhalarning syujet bilan munosabatiga⁹⁷ tayanib ilgari suriladi.

Roman matnida sarlavha ostida berilgan voqealar ko‘pincha murakkab ijtimoiy va axloqiy ziddiyatlarni o‘z ichiga oladi, sarlavha esa ana shu murakkablikni bir necha so‘z orqali umumlashtirib beradi. Ya‘ni, sarlavha syujetdagi butun voqea zanjirini takrorlamaydi, balki uning markaziy nuqtasini belgilaydi. Shu asosda sarlavhalarning ishoraviy xususiyati aniqlanadi va ularning ixchamligi tasodifiy emas, balki ongli badiiy tanlov ekani ayon bo‘ladi.

“Mehrobdan chayon” romanidagi ichki sarlavhalarning ramziy va ishoraviy xarakterga ega ekani haqidagi xulosa, avvalo, sarlavhalarning mazmuni bilan ular ostida rivojlanadigan voqealar o‘rtasidagi nomuvofiqlik va bilvosita bog‘liqlikdan kelib chiqadi. Roman bo‘limlari tahlil qilinganda, ichki sarlavhalar ko‘pincha voqeani bevosita nomlamaydi, balki uning axloqiy-ruhiy mohiyatini umumlashtirib beradi. Bu holat sarlavhaning nomlashdan ko‘ra, ishoralash vazifasini bajarayotganini ko‘rsatadi.

Shuningdek, sarlavhalarda diniy va axloqiy konnotatsiyaga ega so‘zlar tanlanishi ham ushbu fikrni mustahkamlaydi.

Roman mazmunida diniy ramzlar, vijdon, e‘tiqod va riyokorlik masalalari markaziy o‘rin tutgani sababli, ichki sarlavhalar ham shu g‘oyaviy qatlam bilan uyg‘unlashgan holda tanlangan. Biroq muallif sarlavhalarda ochiq hukm bermaydi; aksincha, so‘z tanlovi orqali baholashni o‘quvchining o‘ziga havola qiladi. Bu uslubiy yondashuv sarlavhalarning ramziy tabiatini kuchaytiradi va ularni g‘oyaviy yo‘naltiruvchi vositaga aylantiradi. Bundan tashqari, ichki sarlavhalar va asosiy matn o‘rtasidagi semantik

⁹⁵ Karimov, N. Abdulla Qodiriy: hayoti va ijodi. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2018.

⁹⁶ Mardonova Mashhura Murtoza qizi. (2025). ABDULLA QODIRIYNING O‘ZBEK ROMANCHILIGIDAGI O‘RNI. Ta‘lim Innovatsiyasi Va Integratsiyasi, 42(2), 246-248. <https://scientific-jl.com/tal/article/view/7246>

⁹⁷ Mehrobdan chayon romani tahlili. Qozoqboy Yo‘ldoshev Bolibekovich. 2022. // https://www.researchgate.net/publication/357899563_Mehrobdan_chayon_romani_tahlili

masofa ham e'tiborga olinadi. Sarlavha ostidagi voqealar rivoji davomida sarlavhada ishora qilingan axloqiy yoki ijtimoiy muammo asta-sekin ochiladi. Demak, xulosa sarlavhalarning bevosita mazmuni, ularning syujetdagi vazifasi va g'oyaviy yukini qiyosiy tahlil qilish orqali chiqarilgan.

“Mehrobdan chayon” romanidagi ichki sarlavhalarning muhim uslubiy xususiyatlaridan biri ularning keskinlik va ramziylikka asoslangan badiiy qurilishidir. Bu sarlavhalar neytral axborot berish vazifasini bajarmaydi, balki voqealarga nisbatan muallifning badiiy pozitsiyasini yashirin tarzda ifodalaydi. Aynan shu jihat ichki sarlavhalarni stilistik jihatdan faol birlik darajasiga ko'taradi. Ichki sarlavhalarda antiteza, ya'ni qarama-qarshi tushunchalarni yuzma-yuz qo'yish usuli muhim o'rin tutadi. Roman mazmunidan kelib chiqib, sarlavhalarda yaxshilik va yomonlik, adolat va zulm, vijdon va riyokorlik kabi qarama-qarshi axloqiy kategoriyalar bir-biriga zid holda tasavvur qilinadi. Bu qarama-qarshilik bevosita izohlar orqali emas, balki tanlangan so'zlarning semantik ziddiyati orqali yuzaga chiqadi. Natijada sarlavha voqeani baholamaydi, lekin voqeaga nisbatan ma'naviy mezonni belgilab beradi.

“Mehrobdan chayon” romanida ichki sarlavhalar Qodiriyning individual badiiy uslubini ifodalovchi muhim unsurlardan biri hisoblanadi. Muallif asarda ijtimoiy hayotni tasvirlar ekan, voqealarga tashqi kuzatuvchi sifatida emas, balki faol badiiy subyekt sifatida munosabat bildiradi. Bu munosabat ko'pincha bevosita izohlar orqali emas, balki sarlavhalar vositasida bilvosita ifodalanadi. Shu sababli ichki sarlavhalar Qodiriyning mualliflik nutqibilan yaqin aloqada bo'lib, uning badiiy pozitsiyasini sezdiruvchi muhim ko'rsatkichga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qodiriy A. Tanlangan asarlar. 5 jildlik. — Toshkent: Fan, 1994.
2. Karimov N. Abdulla Qodiriy hayoti va ijodi. — Toshkent: Fan, 1973.
3. Yo'ldoshev B. Badiiy matn va uning lingvopoetik tahlili. — Toshkent: Fan, 2008.
4. Qo'ng'irov R. Badiiy asar tili va uslubi. — Toshkent: O'qituvchi, 1996.
5. Mirzayev S. O'zbek adabiyoti tarixi. XX asr boshlari. — Toshkent: Universitet, 2010.
6. Umaraliyev M. Matn lingvistikasi asoslari. — Toshkent: Akademnashr, 2014.
7. Rahimjonov D. Badiiy asar kompozitsiyasi masalalari. — Toshkent: Fan, 2005.
8. Normatov U. Adabiy asar tahlili nazariyasi. — Toshkent: Mumtoz so'z, 2018.
9. Ismoilov O. O'zbek romanchiligida sarlavha va ichki bo'limlar poetikasi // Ilmiy maqolalar to'plami. — Toshkent, 2020.